

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 32 • Aralık/December 2023

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut591

Araştırma Makalesi/ Research Article

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

A Referenced Research On The Studies On The Mamluks and The Mamluk-Kipchak Turkish

Öz

Memlûk Kıpçak Türkçesi; Mısır, Hicaz ve Suriye’de 1250 yılından 1517 yılına dek hüküm sürmüş olan Memlûk Devleti coğrafyasında yazılan ve üretilen eserlerin diline verilen genel bir adlandırmadır. (Özgür, 2021: 95) . Memlûk Kıpçak Türkçesi, konu içeriği bakımından oldukça zengin olması sebebiyle akademi dünyasının dikkatini çekmiştir. Bu sebeple de birçok çalışmaya araştırma konusu olmuştur. Türk dili için önemli yer tutan Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili çalışmalar gün geçtikçe daha da fazlalaşmaktadır. Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili yazılan eserlerin bu denli fazlalaşması bu çalışmalarının takip edilmesini güç hale getirmiş ve bu çalışmaların özetlenmesi gerekliliği doğmuştur. Bu bağlamda bu makalede Türk dilinin gelişim sürecinde önemli bir evre oluşturan ve içerik açısından oldukça zengin olan Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili kitap, kitap bölümü, yüksek lisans ve doktora tezi, makale, bildiri düzeyindeki çalışmalar dâhil olmak üzere genel ağ üzerinden başta “TTK, TDK, YÖK Ulusal Tez Merkezi” kurumlarında bulunan yayınlar olmak üzere, “TR Dizin”, Türkiye’de bulunan üniversitelerin “Akademik Veri Yönetim Sistem”leri bunların yanı sıra bu üniversitelerin sosyal bilimler dergileri, diğer bilimsel dergilerin indeksleri, sempozyumların bildiri kitapları ve elde edilen çalışmaların kaynakça kısımları taranarak toplam 159 eser tespit edilmiş ve alfabetik bir sıralamayla listelenmiştir. Bu makale, Memlûk Kıpçak Türkçesi alanında çalışmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Memlûk, Memlûk Kıpçak Türkçesi, Kaynakça.

Abstract

Mamlûk Kipchak Turkish is a general name given to the language of the works written and produced in the geography of the Mamlûk State, which ruled in Egypt, Hejaz and Syria from 1250 to 1517 (Özgür, 2021: 95). Mamlûk Kipchak Turkish has attracted the attention of the academic world because it is very rich in terms of subject content. For this reason, it has been the subject of research in many studies. Studies on Mamluk Kipchak Turkish, which has an important place for Turkish language, are increasing day by day. Such many works written on Mamluk Kipchak Turkish has made it difficult to follow these studies and the necessity of summarising these studies has arisen. In this context, in this article, including books, book chapters, master's and doctoral theses, articles, papers on Mamlûk Kipchak Turkish, which constitutes an important stage in the development process of Turkish language and is very rich in terms of content, including publications in the institutions of "TTK, TDK, YÖK National Thesis Centre" over the general network, "TR Index", "Academic Data Management Systems" of the universities in Turkey, as well as the social sciences journals of these universities, the indexes of other scientific journals, the proceedings of the symposiums and the bibliography sections of the studies obtained were scanned and a total of 159 works were identified and listed in alphabetical order. This article is designed to facilitate researchers who wish to work in the field of Mamlûk Kipchak Turkish.

Keywords: Mamluk, Mamluk Kipchak Turkish, Bibliography.

Buse Gizli*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Yüksek Lisans Öğrencisi

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eskişehir/ Türkiye
E-mail: busesahinadolu@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7419-7166

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 20.12.2023

Kabul Tarihi: 20.12.2023

E-yayın Tarihi: 31.12.2023

Not Note

Bu makale Doç .Dr. Dilek ERENOĞLU ATAİZİ danışmanlığında hazırlanan, Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Atıf/Citation:

Gizli, B. (2023). Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (32), s. 79-95.

Giriş

Tarih sahnesine çıktıkları günden itibaren birçok devlet kurmuş olan Türkler zengin bir tarih ve kültürel birikime sahiptir. Yöneticilerinin Kıpçak Türkü olduğu Memlûk devleti de bu zenginliğin içinde önemli bir yere sahiptir. 13. Yüzyıldan 16. yüzyıl başlarına kadar konuşulan Memlûk Kıpçak Türkçesi ve bu lehçe ile yazılmış eserler Türk dili tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu eserlerin içerik açısından zengin olması akademi dünyasının dikkatini çekmiş Memlûk Kıpçak Türkçesi ve bu lehçe ile yazılmış eserler birçok çalışmaya araştırma konusu olmuştur.

Orta Dönem Türk Dilinin Kuzeybatı grubuna ait bir lehçe olan Memlûk Kıpçak Türkçesi'nin tarihsel gelişimi ve Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili yazılan eserlerin oldukça artması bu çalışmalarının takip edilmesini güç hale getirmiş dolayısıyla bu çalışmaların özetlenmesi gerekmiştir.

Bu çalışmada Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili yazılmış “kitap, kitap bölümü, yüksek lisans tezi, doktora tezi, makale ve bildiri” düzeyinde çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar hakkında tarama öncelikle genel ağ üzerinden yapılmıştır. Daha sonra “Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi” kurumlarında bulunan yayınlar, “TR Dizin”, üniversitelerin “Akademik Veri Yönetim Sistem”leri ve sosyal bilimler dergileri, diğer bilimsel dergilerin indeksleri, sempozyumların bildiri kitapları ve elde edilen çalışmaların kaynakça kısımları taranarak birçok çalışma tespit edilmiştir.

Yazar adına göre alfabetik bir sıralamayla listelenen kaynakçada taramalar sonucunda ulaşılabilen en erken tarihli çalışma 1828 yılına aittir. Dolayısıyla makalede 1828-2023 yılları arasında yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Kaynakçalar araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan önemli eserlerdir. Bu bağlamda bu çalışmada Memlûk Kıpçak Türkçesi konusunda yapılan çalışmalar bir araya getirilmiş ve derli toplu bir kaynakçanın ortaya konulması amaçlanmıştır.

1. Memlûkler

Memlûkler, 1250- 1517 tarihleri arasında Mısır, Suriye ve Hicaz'da hüküm sürmüş Müslüman bir Türk devletidir. Memlûkler (Kölemenler), Mısır'da Eyyûbî ordusundaki Türk asıllı âzatlî emîrlerce kurulmuşlardır (Yiğit, 2004: 90). Devlet, kölelerin içinden çıkan sultanlar tarafından idare edildiği için, adı Memlûk şeklinde konmuştur. Araplar ve diğer İslam bilginleri ise bu devleti “Türk devleti (= Ed-devletü't-türkiyye)” şeklinde adlandırmışlardır (Berber, 2019: 1).

Memlûkler tarihi, askeri sınıfını oluşturan unsurların kökeni bakımından Bahrî Memlûkler (Bahriyye, Birinci Memlûkler; 1250-1382) ve Burcî Memlûkler (Burciyye, İkinci Memlûkler;1382-1517) olmak üzere iki ayrı döneme ayrılmaktadırlar (Yiğit, 2004: 90).

1.1. Bahrî Memlûkler

Bahrî Memlûkleri, Eyyûbî hükümdarı Melik Kamil'in oğlu Salih Necmeddin düzenlemiştir. Eyyûbî devleti içerisindeki Türk kölelerden olan Aybek tarafından 1250 yılında kurulmuş 1382 yılına kadar saltanat sürmüşlerdir. Devleti yöneten sultanlar Türk asıllı oldukları için bu dönemdeki Memlûkler'e “el Memâlik et Türkiyye” adı

verilmiştir. Bahrî Memlûkleri, Nil nehri üzerindeki er- Ravza adasındaki kışlalarda oturdukları için de “eş- Memâlik el Bahriyye” ismiyle de anılmışlardır. Zamanla askeri zekâ ve yetenekleriyle önemli görevlere yükselen bu Kıpçak köleler Eyyûbî devletine son vermiştir. Sultan Kutuz (1259-1260), 1260’ta Hülâgu komutasındaki Moğollarla yaptığı Aynicâlût savaşını kazanmıştır. Bu zafer sayesinde Memlûkler, Mısır ve Suriye’deki hâkimiyetlerini sağlamlaştırmış ve Eyyûbî nüfuzuna son vermişlerdir.

Kutuz’ karşı kin besleyen Baybars (1260-1277), düzenlediği bir suikast ile Sultanı öldürmüş ve tahta geçmiştir. Baybars tahta geçmesiyle birlikte Mısır ve Suriye’deki Memlûk Devleti’nin gerçek manada kurucusu olmuş ve buralarda idari düzenlemelerde bulunmuştur. Başa geçer geçmez içerdeki ayaklanmaları bastırarak emniyet ve asayiş sağlamış dışarıda ise Moğol ve Haçlı tehlikesine karşı koymuş ve nüfuzunu Nûbe ve Arap yarımadasına yayacak bir siyaset izlemiştir (Kopruman, 1992: 221).

Baybars’tan sonra Berke ve Sülemiş tahta oturmuş fakat saltanatları süresince devlet yönetiminde dikkate dair bir varlık gösterememişlerdir. Bu iki sultandan sonra tahta çıkan Kalavun (1279-1290) ve onun halefleri devlet yönetimine yeni bir soluk getirmişlerdir. Daha öncesinde devletin hükümdarları, ordudan ve kumandanlar arasından çıkarken Kalavun ve halefleri Çerkes kölelerden birlikler oluşturmuşlardır. Bu Çerkes köleler de tıpkı Kıpçak köleler gibi teşkilatlanıp güçlenerek bir süre sonra Mısır’ın idaresini ele geçirmişlerdir ve bu gelişmeler sonucunda Burcî Memlûkler dönemi başlamıştır.

1.2. Burcî Memlûkler

Baybars’tan sonra Berke ve Sülemiş tahta oturmuş fakat saltanatları süresince devlet yönetiminde dikkate dair bir varlık gösterememişlerdir. Bu iki sultandan sonra tahta çıkan Kalavun (1279-1290) ve onun halefleri devlet yönetimine yeni bir soluk getirmişlerdir. Daha öncesinde devletin hükümdarları, ordudan ve kumandanlar arasından çıkarken Kalavun ve halefleri Çerkes kölelerden birlikler oluşturmuşlardır. Bu Çerkes köleler de tıpkı Kıpçak köleler gibi teşkilatlanıp güçlenerek bir süre sonra Mısır’ın idaresini ele geçirmişlerdir ve bu gelişmeler sonucunda Burcî Memlûkler dönemi başlamıştır. 1382- 1517 yılları arasında hükümdarlık süren Burcî Memlûklerin sultanları, Kalavun’dan itibaren Kal ‘atülcebel denilen kale burçlarındaki kışlalarda yetiştirilmiş Çerkeslerden oluşmaktadır. Bu dönemde toplam yirmi altı sultan hükümdarlık sürmüştür. Bunlardan yedisi Çerkes, geriye kalanlar ise Türk’tür (Togan, 1989: 179).

Kalavun’un oğullarından sonra tahta çıkan Berkuk (1390-1399), XIV. yüzyılda Orta Doğu’da önemli bir sima olarak öne çıkmıştır. Berkuk tahta çıktığı sırada yıpranmış hâlde olan Memlûk devletini merkezî bir yapıya büründürmüştür. Tüm bunların yanı sıra yaptığı bazı uygulamalar Türk devletinin geleceğini olumsuz yönde etkilemiştir. Berkuk döneminde Çerkes ve Türkler arasında rekabet ortaya çıkmıştır. Ve bu rekabet devletin temellerini sarsmıştır. Çerkeslerin Türkler kadar iyi yönetici olmaması ve yeteri kadar teşkilatlanamamaları sebebiyle devleti gerektiği gibi yönetememişlerdir. Berkuk’un ölümünden sonra da ortaya çıkan iktisadi ve siyasi iç karışıklıklar karşısında yeterli olamamışlardır.

Memlûk devletinin gelişimi Kayıtbay ve Kansu Gavri zamanlarında da bir ölçü de devam etmiştir. Memlûk devleti son dönemlerinde Osmanlı ile karşı karşıya gelmiştir. Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail ile savaş hâlinde iken bu

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

rekabette Kansu Gavri, İran'ı desteklemiştir. Bu destek Yavuz 'un İran üzerine savaşa giderken arkasında bir tehlike bırakmama düşüncesinden dolayı onu Memlûk Devleti üzerine yürümeye sebebiyet vermiştir. Nitekim Yavuz, Kansu Gavri ile yaptığı Mercidabık savaşını (1516) kazanmıştır. Kansu Gavri'den sonra tahta geçen Tumanbay da Yavuz ile giriştiği Ridaniye (1517) savaşını kaybetmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda tam 267 yıl hüküm süren Memlûk Devleti yıkılmıştır.

2. Memlûk- Kıpçak Türkçesi

Memlûk Kıpçak Türkçesi; Mısır ve Suriye'de 1250 yılından 1517 yılına dek hüküm süren Memlûk Devleti coğrafyasında yazılan ve üretilen eserlerin diline verilen genel bir adlandırmadır. Memlûk Kıpçakçası dönem adı olarak bu saha için eskiden beri kullanılan yaygın bir terimdir. Memlûk Kıpçakçası ile yazılmış eserler dil özellikleri bakımından tam bir bütünlük göstermezler. Bu dönemde yazılmış olan eserlerde Harezmi, Oğuz ve Kıpçak Türk yazı dilleri özellikleri az veya çok karışık bir şekilde görülmektedir (Özgür, 2021: 95).

Karışık dilli olmaları sebebiyle bu dönem eserleri Türk dili açısından önem gösterirler. Memlûk Kıpçak eserlerinin dili her eserde aynı değildir. Gerek gramerde gerek de kelime hazinesinde belirgin ayrılıklar gösterir. Janos Eckmann bu ayrılıklara dayanarak Memlûk Kıpçak dili eserlerini üç grup altında incelemektedir:

1. Asıl Memlûk Kıpçakçası: Harezmi- Altın Ordu yazı diline çok yakın olan bu dil ondan şu özelliklerle ayrılır:
 - a) Kelime sonu ğ/g genelde düşer.
 - b) Datif (yönelme hali) eki Harezmi Türkçesindeki gibi -qa/-ke veya -ğa/ge fakat üçüncü kişi iyelik ekinden sonra -n-a/ -n-e'dir.
 - c) Ablatif (ayrılma hali) eki -dan/-den 'dir. Ve daima ن ا د şeklinde yazılmıştır (Harezmi -dın/-din).
 - d) Şahıs zamirleri: benim (Harezmi mening/menim) "benim", bizim (Harezmi biziğ/bizim) "bizim".
 - e) Çokluk şahıs zamiri "biz" dir.
 - f) Harezmi Türkçesindeki ermez/ermes yerine degül 'değil'.
 - g) Soru eki -mı/-mi 'dir (Harezmi -mu/mü).
 - h) -duq/-dük isim- fiil eki serbestçe kullanılır. (Harezmi Türkçesinde yaygın değildir yerine daha çok -muş/-miş ya da -gan/-gen ekleri kullanılır.

Asıl Memlûk Kıpçakçası yadigarları: Seyfi Serâyî'nin Gülistân Tercümesi, Berke Fağih'in İrşâdü'l- Mülük'u ve iki anonim eser: Kitâb Baytarü'l Vâzih ve Münyetü'l- Guzât.

2. Oğuz- Kıpçak karışık diyalekti:

- a) Kıpçak öğelerinin daha çok olduğu grup.

Bu gruba giren eserler, Kitâb fî 'ilmü'n nüşşâb veya Hulaşa (İstanbul yazması) ve Kitâbü'l Hayl'dir.

b) Oğuzca, yani Anadolu Türkçesi öğelerinin daha çok olduğu grup.

Bu gruba giren eserler ise Kitâb fî'l fıkıh bi lisâni't-türkî, Hulaşa (Paris yazması) ve Kitâb Muqaddimet Ebi'l- Leys Semerkandî (Eckmann, 1982: 86).

Bu karışık gruba giren metinlerde dille birlikte imlâ da değiştirilmiştir. Kıpçakça nğ yerine ñ geçmiş ve ünlü harflerde geniş ölçüde bırakılmıştır. Kıpçakça kelimelerin yerini çoğu zaman Anadolu Türkçesinde kullanılan kelimeler almıştır.

3. Osmanlı Türkçesi: XV. yüzyılın ilk on yıllarından başlayarak Memlûk Kıpçakçası'nın gittikçe oğuzcalaştığını görüyoruz. Nihayet aynı yüzyılın sonlarına doğru bu Oğuz-Kıpçak karması dil de bırakılmıştır (Eckmann, 1965: 36).

Mısır ve Suriye'de hüküm süren Memlûk Devleti'nde ordu ve saray dili Eyyûbiler döneminde dâhil olmak üzere Türkçe idi. Bu durum Türklerin, kendi dillerine verdikleri önemin yanı sıra içinde buldukları toplumlarda da Türk dilinin önemli yer tuttuğunu gösterir. Devleti yönetenler genelde Arapça bilmezdi ve Türk dili konuşurlardı. Bu sebeple Türk olmayan halk kendilerini idare edenlerin konuştuğu dili öğrenebilsin diye bu dönemde birçok sözlük ve dilbilgisi kitabı telif edilmiştir. Bu telif eserlerin yanı sıra Farsça ve Arapçadan edebî, ilmî ve dinî eserler de Türk diline çevrilmiştir.

Memlûk Kıpçakçası'nın yazı dili olarak konumu ise bu dönemde Arapçaya göre ikincildir. Memlûk Kıpçakçası'nın bu önemi Burcî Memlûkler döneminde (1382-1517) de sürmüştür. Hatta Memlûk Kıpçakçası ile yazılmış eserlerin büyük bir bölümü bu dönemde kaleme alınmıştır (Öztopçu, 2007: 249).

Memlûk- Kıpçak Türkçesi, Kıpçak boyları ve Oğuz boylarının bir arada yaşadığı bir toplumun yazı dili olarak kullanılmasından dolayı, Kıpçak Türkçesi ve Oğuz Türkçesi dil özelliklerinin yansıdığı bir yazı dili olarak karşımıza çıkmaktadır.

Memlûk döneminde yazılan eserler Kıpçak ağzına değil, dönemin standart diline ait eserlerdir ve bu yazı dilinin Harezmi Türkçesinden farkı oldukça azdır. Bu yazı dili de Karahanlı ve Çağatay Türkçeleri arasında bir geçiş dönemini temsil eder. Memlûk devri eserleri Çağatay Türkçesine daha yakınken Harezmi Türkçesi eserleri Karahanlı Türkçesine yakındır. Memlûk döneminde yazılan gramer ve sözlükler çoğunlukla standart dile aittir. Ancak zaman zaman Kıpçak ve Türkmen (Oğuz) ağzı özelliklerini de kaydederler (Ercilasun, 2004: 386).

3. Memlûk-Kıpçak Türkçesi ile Yazılmış Eserler

a. Lügat ve Gramerler

- Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk
- Kitâbü Mecmûu Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî
- Kitâbü't Tuhfetü'z- Zekiyye fi'l- Lugati't- Türkiyye
- Kitâbü Bulgatü'l- Müştâk fi Lugati't- Türk ve'l Kıpçak
- El- Kavâninü 'l Külliye li Zabtî'l- Lugati't- Türkiye
- Kitâbü'd- Dürretü'l- Mudîe fi Lugati'l- Arabiyye ve'l- Türkiyye

b. Edebî Eserler

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

- Kitâb- ı Gülistân Bi't Türkî (Gülistan Tercümesi)
- c. Atçılık Alanındaki Eserler
 - Kitâbü fi Riyâzati'l- Hayl
 - Münyetü'l-Guzât
 - Baytaratü'l- Vazih
- d. Dinî Eserler
 - İrşâdü'l- Mülûk ve's Selâtîn
 - Kitâbü fı'l- Fıkh
 - Kitâb fı'l fıkh bi lisâni't-türkî
 - Kitâb Mukaddime-i Ebu'l Leysi's- Semerkandî
- e. Okçuluk Alanındaki Eserler
 - Kitâb fi- İlmi'n- Nüşşâb (Hulâsa)

4. Memlûk Kıpçak Türkçesi ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

4.1. Kitaplar

- Atalay, B. (1945). *Et-tuhfet-üz-zekiyye fil-lûgat-it-Türkiyye*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Balci, O. (2019). *Memlûk Kıpçak Sözlük ve Gramerlerinde Türkmençe*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Battal, A. (1997). *İbni Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının Türkçe bölümünün indeksi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilge, R. (1828). *El- Kavâninü'l- Külliyye Li- Zabti'l- Lûgati't- Türkiyye*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Bodrogligeti, A. (1969). *A Fourteenth Century Turkic Translation of Sa'di's Gülistan (Sayf-i Sarâyi's Gülistânbi't-Türkî)*. Budapest: Akadémiai Kiadó Yayınevi.
- Büngül, N. R. (1944). *Kitabı Riyazati- Hayil*. Konya: Ülkü Basımevi.
- Büngül, N. R. (1944); *Hülâsa*. Konya: Ülkü Basımevi.
- Caferoğlu, A. (1931). *Kitâbü'l-idrâk li-lisâni'l-etrâk*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Delice, H. İ. (2018). *Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış Atçılık Kitabı [Kitâb Fi-Riyâzâti'l- Hayl]*. İstanbul: Asitan Kitap.
- Delice, H. İ. (2003). *Hulasa Okçuluk ve Atçılık (Hüsejin b. Ahmet el-Erzurumî)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Eminoglu, E. (2011). *Abbâs ibni Hamza es-Sabrânî Kitâbü'l-Ef'âl (Kıpçakça Satır Arası Sözlük)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Ermers, R. J. (1999). *Arabic grammars of Turkic: The Arabic Linguistic Model Applied to Foreign Languages & Translation of 'Abū Ḥayyān Al-'Andalusī's Kitāb Al-'idrāk Li-lisān Al-'Atrāk*. Hollanda: Brill Yayınevi.
- Ertane Baydar, A. S. (2018). *Memlûk Kıpçak Türkçesinde Edatlar*. Ankara: Sonçağ yayınları.
- İzbudak, V. (1936). *El-İdrak Haşiyesi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karamanlioğlu, A. F. (1978). *Seyf-i Sarâyî, Gülistan tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Muhammed, R. (2022). *Memlûk Türkçesinde Ekler ve İşlevleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mustafa Bey (1891). *Kitâbu'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Özgür, C. (2003). *Kitâbü'l-Hayl, Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış İlk Türk At ve Atçılık Eserinin Paris Yazması, İstanbul: Çantay Basımevi.*
- Özgür, C. (2020). *Kıpçak Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özkan, A. (2018). *Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkandi, Giriş- İnceleme-Metin- Dizinler- Tıpkıbasım*. Konya: Palet Yayınları.
- Öztopçu, K. (1989). *Munyatu'l-Ghuzât. A 14th Century Mamluk-Kipchak Military Treatise*. Harvard Üniversitesi.
- Öztopçu, K. (2002). *Kitâb Fî 'İlm an-Nuşşâb, Memlûk Kıpçakçasıyla 14. yy.'da Yazılmış Bir Okçuluk Kitabı*. İstanbul: Şafak Ofset Yayınları.
- Özyetgin, A. M. (2001). *Ebu Hayyan Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk- Fiil Tarihi Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Ankara: Köksav Yayınevi.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ves-Selâtîn*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (1993). *Kitâb fi'l-Fıkh (Şekil Bilgisi Özellikleri-Örnek Metin)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toparlı, R. (2003). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R., Çögenli, M. S. ve Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati t-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R., Çögenli, M. S. ve Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Muğalî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, M. (1987). *Münyet'ül Guzât*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınevi.
- Uğurlu, M. (1999). *Memlûk Türkçesinde Zarf- Fiilli Parçaların Dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usmanov, H. ve Maksudova, Z. (1980). *Sayf es-Sarai. Gülistan bi't-Türki. İzdatel'stvo Kazanskogo Univertiteta*.

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

- Uzluk, F. N. (1954). *Seyfi Serâyî, Gülistan Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, O. (2002). *Kansu Gavrî'nin Türkçe Dîvânı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

4.2. Kitap Bölümleri

- Argunşah, M. (2013). Kitâbü'l-Ef'âl Kıpçakça Bir Sözlük Müdür? (ed. B. Gül) Bengü Bitig. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı (s. 101-107). Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Eckmann, J. (1996). Memluk Kıpçakçasının Oğuzcalaşmasına Dair. (haz. O. F. Sertkaya) Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar (s.67-73) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eckmann, J. (2011). Memlûk Kıpçak edebiyatı. Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar (s. 52-66). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2007). Memlûk Kıpçak Dönemi Eserleri ile İlgili Düşünceler. Makaleler. Dil- Destan-Tarih-Edebiyat (s.215-221). Ankara.
- Kaymaz, Z. (2016). Kitâbu'l İdrâk'li- Lisani'l Etrâk Hakkında Bazı Notlar. (ed. B. Atsız Gökdağ, N. Muradov) Prof. Dr. Tofiq Hacıyev Türklük Biliminde Bir Ömür. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özgür, C. (2021). Codex Cumanicus ile Memlûk Kıpçakçası Üzerine Ünlülerle İlgili Tespitler. Sadettin Özçelik Armağanı (s.44-53), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özgür, C. (2022). Codex Cumanicus ile Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Ünsüzlerle İlgili Tespitler. Prof. Dr. Recep Toparlı Armağanı (s.403-410), İstanbul: Kesit Yayınları.

4.3. Tezler

4.3.1. Yüksek Lisans Tezleri

- Altürk, G. (2006). *Et- Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l- Lügati't- Türkiye Üzerine Bir Dil İncelemesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atasoy, H. (2017). *Seyfi Sârâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Geçen Atasözleri ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Avcı, O. (2020). *Et- Tuhfetü'z- Zekiyye fi'l Lügâti't- Türkiye'deki Söz Varlığının Kazak ve Kırgız Lehçelerindeki Durumu* (Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Aydın, E. (1997). *Şerhü'l- Menar Grameri: Giriş-Gramer-Metin- Bibliyografya* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Biçer, N. (2011). *Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Bigzad, N. (2019). *Memluk Kıpçak Türkçesinde Kalıplaşmış Söz Birlikleri* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Bulut, A. (2019). *Kitâbu'l idrâk li- Lisâni'l Etrâk'te İsimler- Divânu Lügati't Türk ve Kıpçak Sözlükleriyle Karşılaştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çevik, H. (2015). *Kitabü'l- Ef'âl Grameri: Fiil* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Doğan, C. (2014). *Harezmi Türkçesi ile Memlük Kıpçak Türkçesi Eserlerin Karşılaştırmalı Gramer Denemesi* (Yüksek Lisans Tezi) . Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kara, H. (2014). *15. yüzyıl Memluk Sahası Şairlerinden Rûhi'nin Divânı: İnceleme-Metin* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köse, A. (2019). *Memluk Türkçesinde At ve Atçılık Terimleri* (Yüksek Lisans Tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Kurt, A. (2021). *Baytaratu'l Vâzih'ta Hâl Ekleri* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Nazlı, M. (2012). *el-Kavânînu'l- Külliyye Li- Zabtî'l-Lugâti't- Türkiye'de Fiillerin İncelenmesi ve Eski Anadolu Türkçesiyle Kıyaslanması* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özgür, C. (1988). *Baytaratü'l Vazih (metin- indeks)* (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Salan, M. (2010). *ET- Tuhfetü'z- Zekiyye Fi'l- Lugati't- Türkiye'de Fiil* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Temel, D. (2020). *Memluk- Kıpçak Türkçesindeki Sağlık ile İlgili Söz Varlığı ve Kazakçadaki Durumu Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toparlı, R. (1978). *Memlûk Kıpçakcası Dil Yadigarları ve İrşad'ül- Müluk ve's-Selatin* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Topuz, Ü. (2019). *Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Metaforlar* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Uğurlu, M. (1984). *Munyetu'l Guzat: Metin- İndex* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

4.3.2. Doktora Tezleri

- Açar, E. M. (1989). *Kitabu Fi'l Fıkh Bi-Lisani't- Türki (inceleme-metin-sözlük) (2cilt)* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

- Aldemir, Ü. (2020). *Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kaynak Eserler (Kitâbu'l-İdrâk li- Lisâni'l- Atrâk Örneği)* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Al-Turk, G. (2012). *Kitabu Bulgatu'l-Muştak fi Lugati't- Türk ve'l- Kıpçak Üzerine Bir Dil İncelemesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, C. (2020). *XIV.- XV. Yüzyıl Tarihî Türk Yazı Dillerinde Dil Karmaşaları* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erkan, M. (1986). *Siretü'n Nebi (Tercümetü'z- Zarir) İnceleme- Metin* (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Harmanda, S. (2023). *Memluk- Kıpçak Sahası ile Türkmen ve Azerbaycan Türkçelerinin Tarihî Karşılaştırmalı Gramer ve Sözlük Denemesi* (Doktora Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Kapdan, S. H. (2014). *'Ermeni Harfli Kıpçakça Zebur=Psalter' Adlı Eser ile Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış 'İrşâdü'l- Mülûk ve's- Selâtin' Adlı Eserin Şekil Bilgisi Bakımından Karşılaştırılması* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Khairullah, H.(2016). *Et- Tuhfetü'z- Zekiyye Fi'l Lugati't- Türkiyye Çeviri- Fiil İncelemesi* (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuanişbayev, E. (2006). *Kitab-ı fi'l Fıkh (giriş-metin-dizin-ıtkıbasım)* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Mohammad, R.(2018). *Memlûk Kıpçak Türkçesinde Ekler ve İşlemleri* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Negiş, Z. (2015). *Memlûk Kıpçakçasında Fiilimsiler* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nizam , O. (2022). *Asıl Memlûk Kıpçak Türkçesinin Söz Dizimi* (Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özgür, C. (1994). *Baytaratü'l Vazih'in Kıpçakça ve Türkmence Yazmalarına Göre Kıpçakçanın Oğuzcalaşması (Türkmenceleşmesi) Üzerine Bir Dil Araştırması* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyetgin, M. A. (1999). *Kitabu'l- İdrak li Lisani'l-Etrak'te Fiiller (Kitabu'l-İdrak li Lisani'l- Etrak'teki Fiiller Temelinde Eski ve Bugünkü Kıpçak Dil Alanında fiiller Üzerine Tarihi Karşılaştırmalı Bir Gramer ve...)* (2 cilt) (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Toparlı, R. (1981). *İrşadü'l- Mülûk ve's- Selatin* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, D. K. (2020). *Memlûk- Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı İncelemesi: Mutfak ve Yemek Kültürüne Ait İsimler* (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yılmaz, R. (2013). *Ed- Dürretü'l- Mudiyye Fi'l- Lugati't Türkiyye'nin Memlük Türkçesi ve Oğuz Türkçesi Nüshalarının Karşılaştırılması* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

4.4. Makaleler

- Aldemir, Ü. (2019). Nüshaları Işığında Kitâbu'l-idrâk li-Lisâni'l-Etrâk. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 19(67), s. 65 - 86.
- Al-turk, G. (2018). Arap Alfabesiyle Yazılmış Memlük-Kıpçak Sözlüklerinden Hareketle Türkçe Telaffuzu Belirten Arapça İfadeler ve Kısaltmalar. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(12), s. 59 - 70.
- Al-turk, G. (2018). Kitâbu Bulgatu'l-Muşâk fi Luğati't-Türk We'l-Kıfçâk Sözlüğünün İçeriği ve Eserdeki Alıntı Kelimeler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(3), s. 1444 - 1455.
- Argunşah, M., (2013). "Kitâbü'l-Ef'âl Kıpçakça Bir Sözlük müdür?". Bengü Belâk-Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.*, (93), s. 93-100.
- Balcı, O. (2018). Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lüğati't TÜRkiyye'de Görülen İki İmla Özelliği ve Bu Özelliklerin Kazak Türkçesi ile İlişkisi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*,(46),s. 57-66.
- Balcı, O. (2023). Memluk Kıpçak Türkçesinde kErek(dür)... fiil-(G)A(y)+ (Şahıs Zamirleri/Ekleri) Yapısındaki Gerekliklik Çekimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(1), s. 356 - 372.
- Baskın, S. (2012). Memlük Dönemi Türkçe Sözlüklerinin Yapısı. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 23-40.
- Battal, A. (1932). Kitâb al-İdrâk li-Lisân al-Atrâk. *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, (4), s. 177- 187.
- Battal-Taymas, A. (1955). Seyf Saray'ın Gülistan Tercümesi'ni Gözden Geçiriş. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, (3), s.73-98.
- Bican, G. (2019). Kitâbü'l-İdrak Li Lisânü'l-Etrak'ın Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), s.359-376.
- Bulut, A. (2019). Kitâbu'l İdrâk li Lisâni'l Etrâk'te Alıntı Kelimeler: İlaveler. *Gazi Türkiyat* (25), s.179-2010.
- Coşar, A. (2011). Kitâbu'l-İdrâk li-Lisânü'l Etrâk'ın Söz Varlığının Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki İzleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 96(190), s. 79 - 94.
- Çelik, N. (2021). Kitâbü'l- Ef'âl Tanıklığında -ş+ lAş- Ekiyle Genişletilmiş Bazı Fiiller Üzerine Bir İnceleme, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), s. 2845-2858.
- Delice, H. İ. (2021). Kitâb fi İlmi'n-Nüşşab'da Geçen Okçuluk Terimleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), s.1841-1860.
- Demirci, J. (2010). Memlük Kıpçak Sahasına Ait Bir Fıkıh Eseri: Kitâb fi'l- Fıkh. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(1), s.71-90.

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

- Demirci, J. (2003). Cumhuriyet'in 80. Yılında Türkiye'de Memlûk-Kıpçak Türkçesi Çalışmaları. *Türkoloji Dergisi*, 16(2), s. 53-63.
- Dilaver Yıldırım, K., & Özyetgin, A. M., (2019). Memlûk-Kıpçak Sahasındaki Türk Mutfak Kültürü ile İlgili Sözvarlığı Üzerine: Kurutma ve Saklama Yöntemiyle Oluşan Yiyecekler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (95), s.372-385.
- Doğan, A. (2013). İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'de "takı" Bağlacı ve Anlamları. *Turkish Studies (Elektronik)*, 8(9 a), s.1157 - 1169.
- Doğan, Y. (2016). Ebû Hayyân el- Endelüsî'nin Kitâbu'l- İdrâk li Lisâni'l- Etrâk Adlı Eserinin Dilbilim Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, 20(2), s. 329-348.
- Eckmann, J. (1965). Memlûk Kıpçakçasının Oğuzcalaşmasına Dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, (12), s.35-41.
- Eckmann, J. (1986). Memlûk-Kıpçak Edebiyatı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 30-31(1982-1983), s.85-99.
- Er, O. (2015).El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati t-Türkiyye'de Yer Alan Kültürel Ögelerin Değerlendirilmesi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), s. 294-304.
- Ersoy, G. (2021).Memlûk Sahasında Yazılmış Bilinmeyen Bir Kısasü'l-Enbiya, *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (25), s. 230-251."
- Gül, T. H. K. H., & Salan, M. (2013). Memlûk-Kıpçak Dil Araştırmaları ve İstanbul'daki El Yazmaları. *Dil Araştırmaları*, 13(13), s. 151-156.
- Güner, G. (2018). Memlûk-Kıpçak Sözlük ve Gramerlerinde Kişi Adları. *Dil Araştırmaları*, 12(23), s.103-122.
- Güngör, O. C. (2018). Memlûk Kıpçak Türkçesinde İkillemeler. *JassStudies-The Journal of Academic Social Science Studies*, (65), s. 105-122.
- Kâhya, H. (2019). Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Devrik Cümleler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 59(1), s. 89 - 108.
- Karadavut, A., & Kumanlı, M. S. (2017). Memlûk-Kıpçak Türkçesi Sözlüklerinde Kuş Adları, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü-Türk Kültürü*, (2017/2), s.47-62.
- Karahan, A. (2006). Memlûk-Kıpçak Türkçesi Sözvarlığı: Yansıma Fiiller Üzerine Bir İnceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (20), s.105 - 124.
- Kaymaz, Z., & Mohammad, R. (2016). Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye Hakkında Bazı Açıklamalar. *Türkbilig*, 1(32), s.1 - 20.
- Kaymaz, Z. (2022). Memluk Kıpçak Sözlük ve Gramerlerinde Türkmençe. *Dil Araştırmaları*, 16(31), s.285-293.

- Kaymaz, Z. (2022). Memluk Kıpçak Sözlük ve Gramerlerinde Türkmençe Balcı, Onur (2019). Memluk Kıpçak Sözlük ve Gramerlerinde Türkmençe. İstanbul: Kriter. XIII+173 s. ISBN: 978-605-7890-38-2.. *Dil Araştırmaları*, 16(31), s.285 - 293.
- Kılıç, A. (2018). Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindi. *Dil Araştırmaları*, 12(23), s. 330-333.
- Kun, T. H. (2013). 'Memlûk-Kıpçak Dil Araştırmaları ve İstanbul'daki El Yazmaları' (Çev. Hayriye Gül - Musa Salan, *Dil Araştırmaları*, (13), s.151-156.
- Mohammad, R. (2016). (I4)p / -(y)I4p tI4r Ekinin Farklı Bir İşlevi Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(4), s.1603 - 1610.
- Muhammed, R. (2021). "Memlûk Kıpçak Türkçesinde Emir Kipi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(114), s. 128-144."
- Muhammed, R. (2022). Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fil-Lûgati't-Türkiyye'nin Sözlükçülük Anlayışı Hakkında Bir İnceleme: Arapça Dışındaki Sözcüklerle Düzenlenen Madde Başları Örneği. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 1(73), s.7 - 20.
- Ölmez, Z., & Khairullah, H. L. (2017). Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lugâti't-Türkiyye'de Farsça Sözcükler-I. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 64(2), s.175-188.
- Özgür, C. (2010). Karışık (Kıpçak-Oğuz) Lehçeyle Yazılmış Kitâbü'l-Hayl'ın Yazmalarında Değişmeler. *Turkish Studies (Elektronik)*, 5(1), s. 578 - 584.
- Özgür, C. (2012). Memlûk- Kıpçak Sahasında Yazılmış Altı Dilli Kral'ın Sözlüğünde İkili- Çoklu Kelime ve Şekiller. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (2), s.237-241.
- Özgür, C. (2017). Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Eserlerde Kelime Başında D- Ünsüzü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(12), s.68 - 71.
- Özgür, C. (2021). Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Okçuluk Kitabı Hulâsa Üzerine Tespitler. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10 (24), s. 95-101.
- Öztopçu, K. (2007). Kısa Memlûk Kıpçakçası Grameri. *Türk Dilleri Araştırmaları [András JE Bodrogligeti Onuruna Festschrift]*, (17), s.249-282.
- Öztopçu, K. [M1](1993). "A Fourteenth- Century Mamluk Kipchak Treatise on Veterinary Sciences: Kitâb fi-Riyâzeti'l-Hayl". *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, (17), s.153-170.
- Öztürk, A. (2018). Memlûk Türkçesi bir Kıpçak Lehçesi Midir? *Dil Araştırmaları*, 12 (23)[M2], s.173- 203.
- Öztürk, A. (2018b). Kuman, Memlûk, Ermeni Kıpçak ve Karay Türkçelerindeki Kip Eklerinde Görülen Farklılıklar Üzerine, *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (4), s.63-74.

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

- Özyetgin, A. M. (2001). Türk Ad Bilimine Malzemeler: Kitabü'l-İdrak li Lisâni'l-Etrak'te Kişi Adları. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), s. 21-31.
- Sadybekov, K. (2015). Mış/-Miş Sıfat-Fiil Ekinin Tarihi Gelişimi Üzerine (Memlûk Kıpçak Eserleri Örneğinde). *Turkish Studies (Elektronik)*, 10(16), s.983 - 994.
- Sadykbekov, K. (2015). Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış Dinî Eserler ve Özellikleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3(2), s. 119-125.
- Salan, M. (2012). Kitabü'l-İdrak li Lisâni'l-Etrak'te Alıntı Kelimeler. *Gazi Türkiyat*, 1 (11), s.53 - 66.
- Seyhan Oral, T. (2003). Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Du'a'ü's-Seyfi. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, (9), s.141 - 174.
- Soydan, S. (2018). Memlûk- Kıpçak Türkçesine Ait Dört Sözlük ve Gramer Eserlerinde Hayvan Adları Üzerine Değerlendirme. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(12), s.377 - 397.
- Temel, D. & Özyetgin, A. M. (2020). Memluk-Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı Araştırmalarına Katkılar: Göz Kusurları ile İlgili Sözcükler ve Kazakçadaki Kullanımları. *ASOS Journal, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (107), s. 516-524.
- Tokay, Y. (2016). Kitâbu Gülistân Bi't-Türkî'de Geçen Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Tasnif Denemesi I. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(4), s.1561 - 1592.
- Tokay, Y. (2017). Kitâbu Gülistân Bi't-Türkî'de Geçen Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Tasnif Denemesi II. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(2), s. 611 - 637.
- Tokay, Y. (2018).Kitâbu Gülistân Bi't-Türkî'de Hayvan Adlarının Metaforik Kullanımı. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), s. 31-52."
- Tulum, A. (2012). Şerhu'l-Menar Hakkında. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (16), s.133-138.
- Uzunkaya, U. (2023). Memlûk Kıpçak Türkçesinin Bir Alt Diyalektinin Yeni Tasarımı: Mısır Oğuzcası. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Online)*, (12), s. 879 - 914.
- Yıldız , M. (2010). Seyf-i Sarayının Gülistan Tercümesinde Aynı İsim Unsurlarının kıl- ve et- Yardımcı Fiilleriyle Kullanımından Oluşan Eş Değer Birleşik Fiiller ve Oğuzca Etkisi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 5(1), s.687 - 706.
- Yılmaz, R. (2022). Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye'nin Kıpçak ve Oğuz Nüshalarındaki Bazı Arkaik Kelimeler. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), s.310-341.

- Yılmaz, Y. & Bayraktar, D. (2016). Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Yiyecek ve İçecek Adlarında Yan Anlamlılık, *RumeliDEDil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (6), s. 30-50
- Zajaczkowski, A., & Bingöl, N. (1967). Mısır Memluk Devleti'nin Şahnâme'sinin Türkçe En Eski Şiir Çevirisi (XV-XVI. Yüzyıl). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, (14), s.65-76.

4.5. Bildiriler

- Dilaver Yıldırım, K. ve Özyetgin A. (2016). Memluk Kıpçak Sahası Söz Varlığı Mutfak ve Yemek Kültüründe Tatlılar Üzerine Bir Değerlendirme. (ed. M. Ölmez), Uluslararası Yulduz Türk Dili Çalıştayı, 25 Nisan 2016, BilgeSu Yayınları, İstanbul, s.161-172.
- Doruk, M. (2015). Seyf-İ Sarayı'nın Gülistan Tercümesi Üzerine Bazı Düzeltme Önerileri. VIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 15-16 Ekim 2015, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale.
- Kalafat, Ş. ve Fazlıoğlu, Ş. (2017). Memlûk-Kıpçak Sahasına Ait Yeni Bir Gramer ve Sözlük. 8. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 22-26 Mayıs 2017, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.2591-2610.
- Kaymaz, Z. (2015), Kitabü'l-İdrak Li-Lisani'l-Etrak'e Eklmeler. X. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, 26 Eylül- 1 Ekim 2015, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Saraybosna, s.242-246.
- Kaymaz, Z. (2018).El-İdrak Haşiyesi'nden Yeteri Kadar Yararlanabiliyor Muyuz? Köktürk Yazısının Okunuşunun 125. Yılında Orhun'dan Anadolu'ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu, 01-07 Haziran 2018, Kesit Yayınları, Moğolistan, s.1059- 1067.
- Mohammad, R. (2018). Memlûk Kıpçak Türkçesi Sözlüklerindeki Türkçe Alıntı Kelimeler Üzerine Bir İnceleme. (ed. F. Ağca ve A. Koç), X. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 17-19 Ekim 2018, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s. 1126-1131.
- Nahmedov, A. ve Doğan, C. (2017). XIV. yy. Memlûk-Kıpçak Sahasına Ait Rasûlid Hexaglot - Kral'ın Sözlüğü ve Oğuzca Unsurları. 8. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 22-26 Mayıs 2017, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.189-216.
- Özgür, C. (1997). Baytaratü'xxL-Vâzih'xxin Türkmence (Oğuzca) Yazmasında Bulunan Kıpçakça Unsurlar. IX. Millî Türkoloji Kongresi, 15-19 Eylül 1997, İstanbul.
- Özgür, C. (1997). Memlûk-Kıpçak Edebiyatı Sahasında Yazılan En Eski Gülistan Tercümesi ile Anadolu Sahasında Yazılan İlk Gülistan Tercümesinin Karşılaştırılması. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu III. , 30 Mayıs- 01 Haziran 1997, Çanakkale.
- Özgür, C. (1997). Türkçe Yazılmış En Eski Atçılık-Veterinerlik Kitabı Baytaratü'xx l-Vâzih'xxta Geçen At ile İlgili Kelimelerin At Üzerinde

Memlûkler ve Memlûk-Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Kaynakça Araştırması

Gösterimi. Spor Atı Cerrahisi Sempozyumu, 1-04 Mayıs 1997, Bursa, s. 134-136.

- Özgür, C. (1998). Memlûk - Kıpçak Sahasında Yazılan Münyetü'xxl-Güzât ile Baytaratü'xxl-Vâzih Adlı Eserin Karşılaştırılması. Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu IV. , 28-30 Mayıs 1998, Çanakkale.
- Özgür, C. (2002). İlk At ve Atçılık Eseri Kitâbü'xxl-Hayl'xxda Kullanılan Tıp Terimleri. VII. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 04 Eylül 2002, Türkiye.
- Özgür, C. (2008). Kıpçak Türkçesi ile Yazılmış Kitâbü' l-Hayl' in Yazmalarında Karışık Dil Özelliklerinin Görünümü. VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 20-25 Ekim 2008, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.3485-3594.
- Özgür, C. (2009). Memlûk Kıpçak Türkçesi ile Kırım Tatar Türkçesindeki Yapım Eklerine Bir Bakış. (ed. Boz, E.), Uluslararası Tatar Türkçesi Bilgi Şöleni, 12-14 Ekim 2009, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özgür, C. (2014). Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'xx l-Leys es-Semerkindî'xx'nin Söz Varlığı. Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26-28 Mayıs 2014, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.525-534.
- Özgür, C. (2015). Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış Bir Fıkıh Kitabı: Şerhü'xxl Menâr. (haz. A. Kartal ve H. Özden), Devirleri Aydınlatan Meş'xxale İmâm-ı A'xxzam Ulusal Sempozyumu, 28-30 Nisan 2015, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s. 475-479.
- Özgür, C. (2016). Memlûk Kıpçak Sahasında Yazılmış Sözlüklerde Kelime Eşdeğerliliği. (ed. Boz, E., Bozkurt, F., Doğru, F., Kamacı, D., Aslan, E., ve Girişen, N.), III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu, 3-04 Kasım 2016, ESOGÜ Basımevi, Eskişehir, s. 154-162.
- Özgür, C. (2018). Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l Luğati't-Türkiyye'nin Gramer Bölümünde Lehçe Kaydıyla Geçen Unsurlar. (ed. Ağca, F. ve Koç, A.), X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 17-19 Ekim 2018, ESOGÜ Basımevi, Eskişehir, s. 1190- 1195.
- Özgür, C. (2019). Asıl Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Münyetü'xxl Guzât Üzerine Tespitler. (ed. Sümer, V., Kabadayı, O. Ve Hanaybence, Ö.), Uluslararası Türkçe Tarihi Metin Araştırmaları Sempozyumu, 13-14 Haziran 2019, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınları, Kazakistan, s. 251-256.
- Tokay, Y. (2014).Memlûk Kıpçak Türkçesinde İşlevsel Bir Edat: “ançağa tigrü kim”. (haz. Qarluk, J. ve Koraş, H.), I. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, 18-21 Mart 2014, Niğde Üniversitesi Kaşgarlı Mahmut Uygur-Çin Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Niğde, s. 2707-2712.

- Topuzkanamış, E. (2011). Bulgatü'l-Müştak fî Lugati't-Türk ve'l Kıfçak'ta Türkçe Öğretimi, I. Uluslararası Türkçe Eğitimi Sempozyumu, 15-17 Aralık 2011 Ankara, s.468-471.

Sonuç

Bu makalede, Memlûkler ve Memlûk Kıpçak Türkçesi hakkında yapılan çalışmaları daha iyi kavrayabilmek adına öncelikle Memlûklerin tarihi ve Memlûk Kıpçak Türkçesinin gelişimi, Memlûk Kıpçak Türkçesine ait eserlere yer verilmiştir. Daha sonra Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili kitap, tez, makale, bildiri düzeyinde yapılmış çalışmalar dâhil olmak üzere taranmıştır.

Listelenen eserlerin 33'ü kitap, 7'si kitap bölümü, 19'u yüksek lisans tezi, 17'si doktora tezi, 62'si makale ve 21'i bildiri olmak üzere toplam 158 eser tespit edilmiş ve alfabetik sırayla listelenmiştir.

Yapılan tespit ve incelemelerden yola çıkılarak 1828'den 2023 yılına kadar tarihî Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunu makalelerin oluşturduğu söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra tespit edilen eserlerin yıllara dağılımına baktığımızda 1800'lü yıllarda iki adet eser karşımıza çıkmaktadır. 1900-1931 yılına kadar olan sürece ait herhangi bir eser tespit edilememiştir. Bununla birlikte 2010 yılından sonra Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmaların diğer yıllara göre sayısı olarak arttığı görülmektedir.

Bu makalede Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmalar bir araya getirilmiş ve derli toplu bir kaynakçanın ortaya konulmaya çalışılmıştır. Memlûk Kıpçak Türkçesi ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılar bu çalışma vasıtasıyla kendilerinden önce yapılmış olan çalışmaları toplu bir şekilde görme imkânı bulacaklardır.

Kaynakça

- Berber, İ. (2019). *Tarihi kıpçak türkçesi sözlüklerinde sosyal ve kültürel yaşam* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Eckmann, J. (1965). Memlûk Kıpçakçasının Oğuzcalaşmasına Dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 36.
- Eckmann, J. (1982). Memlûk - Kıpçak Edebiyatı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 86.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koprman, K. Y. (1992). Baybars I. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, 221.
- Özgür, C. (2021). Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Okçuluk Kitabı Hulâsa Üzerine Tespitler. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 95.
- Öztopçu, K. (2007). Kısa Memlûk Kıpçakçası Grameri. *Türk Dilleri Araştırmaları* 17, 249.
- Togan, Z. V. (1989). *Umumî Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yiğit, İ. (2004). Memlûkler. *Tdv İslam Ansiklopedisi* 29.CİLT, 90.